

Marxismoaz mahaingurua

P. Iztueta

Arratsalde on, jaun-andreok. Hemen bildu gara, Marxen mendeurrena oroitzeko, eta haren izenean eta ohorez gogoe-ta bat egiteko asmoz. Marxek merezi du hori eta gehiago ere.

Gogoan dut, nola sortu zen Euskal Herrian, 1967an, zala-parta handi samarra, marxismoa zela eta ez zela: Rikardo Arregi zenak sozialismoa modan zegoela esan zuen eta, berehala, Txillardegik «marxismoa modan egon zen» erantzun zion. Orduandantik, gure herri honetan, gauzak zerbait aldatu dira. Denbora honetan, hainbat jokabide eta pentsamol-deren zelaian, borroka handi bat dago eta, nahi badugu eta ez badugu, Marx ere gure artean daukagu; haren alde nahiz kontra egon, gure etxeko dugu. Eta gure etxekoa dugunez gero, bidezkoa da Marxen pentsamendua ezagutzea; eta iturri garbitik ezagutzea.

Ez dugu hemen marxismoa eta honen kideko beste korronteak aztertzeke asmorik; ez dugu, ezta, Marx osorik aztertzeke ez modurik ez asmorik: Marxen zenbait puntu bakarrik ukituko ditugu, gure ustez bizienak diren hiru puntu:

1. Esan bait da, Marxek gizarte-egiturak aztertu zituela bereziki, nola ikusi zuen Marxek gizakia, nola ikusi zuen pertsona bera?

2. Marx bizi izan zen garai hartan, oso bizirik zeuden nazio-arazoak; gogoan dituzue Poloniako kasua, ekialdeko arazoa, Krimeakoa, Irlanda-koa... Zer pentsatzen zuen Marxek nazio-arazoari buruz?

3. Marxek zer nahi zuen, zer bilatzen zuen? agian, gizarte osoaren baruruan, iraultza handi bat? gizarteaz pentsatu bakarrik ez, baizik gizartea bera eradaltu errotik?

Galdera hauek erantzuteko, hiru gizon daukagu hemen: Karlos Santamaria, Jokin Apalategi eta E. Lopez Adan «Beltza»: Marx benetan hartu eta ezagutzen dutenak. Ez diet galdetuko marxista diren ala ez; baina esango dizuet, ondo ausnartua, ondo pentsatua daukatela Marx; eta, inportantea, pentsatua eta ausnartua euskaraz, Euskal Herrian. Goi-pentsalari bat da Marx, eta goi-pentsalari baten berri emateak goi-pentsalariak eskatzen ditu. Guzti hori daukagu gaur hemen; eta guzti hori, euskaraz.

Lanerako prozedura bat egongo da: hiruei galdera berak egin zaizkie, eta batak bestearen ondoren erantzungo diote galdera bakoitzari.

K. Santamaria

1. Marxek gizarte-egituren aldakuntzari bakarrik begiratu al zion eta gizakia ahaztu? Nire ustez, hori ez da egia: Marxek ez zuen gizakia sekula ahaztu. Nire ustez, Marxen helburua, bizitza guztiko helburu esentziala, gizakia salbatzea izan zen, besteak beste: jende langilea, behartsua, zapaldua alienaziotik ateratzea. Marxen abiapuntua ez zen izan ez zientzia, ez teoria, ez ekonomia, ez pentsaera logikoa; baizik, langileen miseriarekiko haserrea eta samindura. Marxen helburu esentziala, Hegelen *Zuzenbidearen Kritika* liburuan aipatzen den inperatibo kategorikoa izan zen: alegia, gizakia arbuiazen, gutxiesten, mespretxatzen eta zapaltzen duten kondizio sozial guztiak ezeztatzea. Hori zen inperatibo kategorikoa, eta hori zen Marxen helburu nagusia ere.

Gizarte burgesaren miseria sozialak zeharo aztertu zituen, hamaika bi-detatik aztertu ere: langileen etxebizitzak bisitatu, inspektore ofizialen txostenak irakurriz, estatistikak arakatu, etab. Eta galdera hau egin zion bere buruari: nondik dator zabor guzti hau? Eta erantzun: gaitz guztion egiazko kausa ez da zenbait nagusi dominatzaileen gaitzakeria, baizik produkzio-moduak, lanaren zatiketa, klase-borroka, etab. Orduan Marxek zientzia berri bat asmatu zuen. Ez, ordea, nolanahiko zientzia neutrala, baizik zientzia suhar, lehiatsu, iraultzailea.

Nire ondorioa, hau da: Marxek ez du sekula ahaztu gizakia. Marxen egiazko asmoa, hori izan zen: gizartea aldatzea. Gizakia salbatzeko oker zebilen ala ez, hori beste gauza bat da; baina hori zuen helburu.

2. Gai nazionalari buruz, nire eritzia ez da hain optimista: argi eta garbi esango dut, Marxek nazio zapalduen berezko indarrak ez zuen ikusi. Ez zen konturatu nazio-borrokaren benetako garrantziaz, ez zen konturatu

problema nazionalistez. Irlandako problema, Poloniako problema etab. klase-borrokari kontribuzio bezala ikusi zituen, besterik ez: laguntza bat, jakina, iraultza egiteko edo klase-borroka aurrera eramateko; ez zuten be-
rezko garrantzirik.

Jakina, austro-marxistak aipatzea, Stalinen teoriak aipatzea, gaurregu-
neko nazio txikien zapalkuntza ikuspuntu marxistatik interpretatzea...
hori beste gauza bat da. Gauza bat bait da Marx eta beste bat marxismoa.
Niretzat, Marx oso atzeratua gelditu zen estatu gabeko nazioen egoera
aztertzerakoan, ez zuen konprenitu problema hau (badira horretarako
arrazoiak, jakina: denbora hartan problema hau ez zen hain ageria, etab.).

Euskadin zein eragin izan du guzti honek? Marxen pentsaerak eragin
handia izan du mundu guztian, eta Euskadin ere, dudarik gabe. Baina nire
eritzi apalean, Marxen beraren egiazko pentsaera ez da oso ezaguna izan,
ez da Marx bera ondo ezagutzen. Marxismoak, bai, joko handia egin du;
baina ez edozein marxismok, ez marxismo ortodoxoak. Nire ustez, mar-
xismo ortodoxoa ez da sartu hemen. Marxismoaren ezkerreko zenbait
desbiderapen bai, sartu dira (akrazia etab.) Marxismo ortodoxoak garran-
tzi gutxi du herri honetan.

3. Gizarte-egitura aldatzea... Mundu kapitalistan guztiz murgildurik
dagoen herri txiki batean, gurea bezalako herri txiki batean, mundu kapi-
talistaren gizarte-egiturak aldatu nahi izatea, utopia hutsa iruditzen zait;
bitarte honetan, esan nahi dut. Nik ez dut ikusten nola egingo litzatekeen
aldakuntza hori, mundu honetan, behar den bezala; ez dut ikusten. Hau
da behinik behin nire eritzia.

J. Apalategi

1. Marxen irakurketa asko dago, irakurketa-modu asko. Dena dela, in-
telektualen edo jakintsuen artean, 68tik 70erako inguru horretan Louis
Althusser filosofo frantsesak egindako irakurketak fama handia hartu du,
eta arazo bat baino gehiago ekarri izan ditu. Eta, uste dut, egoki datorrela
irakurketa hau aipatzea, zeren, irakurketa horretan oinarrituz, hemen egi-
nen den galdera ondo egina bait dago.

Althusser-ek dioenez, bitan zatitu behar da Marxen obra: Marx, Marx
izan aurrekoa eta Marx, Marx izaten hasten denekoa, berezia izaten hasten
denekoa. Gaur eztabaidatua da obra horrela bereiztea. Dena dela, badu in-
portantziarik bereizketa honek, zeren 1844 urterarterko Marxen idatziak
humanismoari edo gizakiari buruzko erreferentziez beterik bait daude.
Dakizuen bezala, hegelianoa izan zen Marx, Hegelgandik Feuerbach-en-
gana pasa zen, Fichte-ren eragina ere izan zuen. Hauek denak, garai hori
dena, filosofi giro hori dena oso humanista zen, nahiz humanismo desber-
dinak egon. Horien erreferentziez betea dago Marxen hasierako obra. Bi-
garren Marxek edo *Kapitala*-ren ingurutik hasten den Marxek ez du zu-
zenki hizkuntza humanista hori erabiltzen; beste terminologia bat, beste
kontzeptualizazio bat darabil. Aldaketa oso bat dago.

Marxen bigarren parte honetan ere, bada giza ikuspegi bat. Zertan? La-

bur-labur esango dut: gizabanakoaren baitan —nahi baduzue, intelektu-jokoari leku emanez— bi osagai edo alderdi bereiz litezke (gizabanakoan, diot, giza indibiduoan): forma edo aspektu psikologikoak eta contenido materialak edo sozialak. Marxek, bere obra nagusian, *Kapitala*-n ez ditu forma edo aspektu psikologikoak aztertzen; baina bai gizonari dagozkion contenido sozialak. Eta jabetzen da, gizonak, osotasun bezala, libro izan nahi badu, inguru sozial horretatik ere libratu egin behar duela (eta honetan jartzen du berak azentua). Hor zuzenki gizona ukitzen du. Contenido sozialari dagokionez, *Kapitala*-n egindako aportazioak zeri erantzuten dion esango dut: denok dakigu, gizarte burges batean bizi bait gara, gauzen eta ideien unibertsalitateari errealtate historiko tamaina gabe bat ematen zaiola; unibertsalismoa inbokatzen da eta, hori egitean, gizabanakoari dagokionean, itxuraz mugagabeak diren enpresa-askatasuna, konkurrentzi askatasuna eta hainbeste askatasun defendatzen direnean, itxura horiekin sekula baino gehiago mugatzen da gizabanakoaren askatasuna. Zeren, kapitalismoak gizartea dominatzen duen moduan, indar sozial erraldoien menpeko egiten bait du gizona; gero eta ankerragoa, gero eta latzagoa, gero eta kriminalgoa bait da kapitalismoa. Askatasuna inbokatzen da, baina gero libertate hori estaltzen, itotzen, zapaltzen da: hori da, kapitalismoaren kontradikzio handia.

Eta, hain zuzen, Marxek horri erantzuten dio *Kapitala*-n. *Kapitala*-k, kapitalismoa analizatzen du ekonomia, gizarte, klaseen aldetik; badakizue ideologia burgesak esaten duena: gizabanakoak, bere osotasunean desarroitatzeko, bera izateko, osotasun horretara heltzeko, beharrezkoa duela propietate pribatua. Hori esaten da, baita doktrina sozial aurrelarietan ere. Ba, horri erantzuten dio Marxek: propietate pribatua onartzea, guztion, gehienon propietatea ukatzea da; orduan, expropiazio bat *da*, (hori gogorra da, baina hori esaten du eta, nik uste dut, arrazoi osoa duela hori horrela agertzean). Ondorioz, apropiazio bat egin behar da: propietate kolektiboa berriz inposatu, propietate pribatuak kendu diguna kolektibizatu, guztiontzat zabaldu. Hori da sakonean arazo hau, eta, uste dut, handiki erantzuten diola alde sozialari.

2. Nazio-arazoari buruz, Marxek eta Engelsek argiak dituzte ideiak: lehenik, nazionalismoa kapitalismoaren maila bati loturik dagoen ideologi forma bat da. *Ideologi forma*, Marxen buruan eta Marxen hiztegian, gauza pobrea da, bazterrekoa, galdu behar dena, desagertu behar duena: ideologia eta alienazioa aski hurbil dabilta. Eta hor ematen dute nazionalismoa.

Gainera, nazio zapalkuntzak beharbada kondenagarriak dira, gertatzen diren bezala; baina, historikoki, historiaren progresoa kontuan harturik, agian pasa beharrekoak. Hor ikusten da zeinen inportantzia txikia ematen dioten nazio-arazoari edo nazioari, nazio bezala.

Marxek, bere teoria orokorrean, ez du nazio-arazoa sartzen, Karlosek ondo esan duen bezala (ni ados nago puntu horretan). Besterik zen haren teoriaren muin edo kategoria funtsezkoa: langileen interesak; gainerakoa ingurua da, eta inguru honetan sartzen da nazioa. Teoria orokor horretatik kanpo uzten du nazioa eta, bakar-bakarrik, estrategia eta taktika alo-

rreko gauza bezala; hortik etorriko dira Irlandari edo Poloniarari edo beste herriei emandako erantzunak, aldekoak nahiz kontrakoak.

Eboluzio historikoaren barruan, Marxentzat, kondena-tutako gauza bat da nazioa, desagertu behar duena; oraino bizi den kategoria bat da, baina piskanaka desagertuko dena, estatua galduko da, nazioa galduko da, esaten zuen (estatua eta nazioa gauza bera da). Ondorioz, internazionalista izan behar dela esango zuen; nazio konkretuaren kontenidoari proletalgoaren mensajea pasatzen zion.

3. Esan dut, Marxentzat kategoria funtsezkoa, entitate propiodun izaki soziala, klase-borroka dela eta langile-klasearen interesak aurrera ateratzea. Eta bere garaiari sendoki ezarritako zihon produktzio-molde industrial luze eta sakon aztertu du *Kapitala* obran. Ondorioz, esango digu, klase-borroka hori gairatutako ahaltasunik bada goela, eta klase-gabeko gizarte ideal hori «komunista» deituko du. Horretarako bideak aipatzean, esango digu, klase-borroka nahitaez proletalgoaren diktaduratik pasa behar duela eta diktadura hori klase guztien desagertze-bidean eta klase-gabeko gizarte baterako ibilaldi bat besterik ez dela izango.

Marxentzat, baliozko ikuspuntu bakarra, iraultza sozialistarena da; iraultza soziala bilatzen du, eta gainerako guztia horren inguruan kokatzen du eta horri lotzen edo deslotzen dio. Honetatik zer onar litekeen eztabaidatzeko da, puntualizazio handiak egin bait litezke. Nik batzu egingo ditut: bistan da gaur oraino klaseak badaudela eta borrokan ari direla. Marxek egindako deskripzioa osoki aplikatu al lekieke? Uste dut, fenomeno sozial guztiak bezala, klaseak ere aldatzen direla, horien deskribapenean berrikuntzak behar direla.

Bestalde, estatuaren arazoa legoke: irauko al du, ez du? Marxek uste zuen berehala desagertuko zela, bere bide horretatik. Gaur, ordea sekula baino gogorrago agertzen da estatua, baita herri sozialistetan ere.

Beltza

1. Ez nuke, azkena mintzatzea gertatu zaidalako, besteek esandakoaz konklusioak ateratzen hasi nahi; beste gauza bat egingo dut.

Marxi nik eskertzen diot utzi zigun metodo zientifikoa; baina eskerron hau ez da berez eskerron iraultzailea. Edozein unibertsitatetan, nahiz Estatu Batuetan nahiz Argentinan, Marxek eman zizkigun gizartea analizatzeko elementuak erabiltzen dira: ezagutzea gaurregun gizarte batetan oso inportanteak direla indar produktiboen garapenak, hedapenak eta momentuak, eta baita giza harremanak ere, gauza arruntak dira edozein filosofiatan, edozein praktika politikotan. Gure praktika politikoa ere, iraultzailea nahi dugun praktika politikoa, ezin gaitzke Marxengandik soberra urundu gizartea ezagutzeko; eta, alde honetatik, noski, eskerrak eman behar nizkion zaharrari.

Halere, Marx eta iraultza aipatzean, nik hiru gauza azpimarratu nahi ditut. Lehenik, zein den egiazko Marx, ikusiz hor Hermeneutika, textu-in-

terpretazio asko dela, eta Karlosek presentatu digun ikuspuntu guztiz errespetagarria beste askok dutela eta, batez ere, Marx gazteagan ikusten dutela egiazko Marx: etika batek bultzatua, langileen sufrimenduaren aitzinean sumindua, zerbitu egin nahi zuen iraultzaile bat. Jokinek presentatu digu Althusser-en beste ikusmolde bat, haustura epistemologikoarena; egiazko Marx, Althusser-entzat, 1844eko *Eskuizkribuak*-en ondoren agertzen den zientifikoa da. Zientifikotasun honetan, eta ortodoxoek ere onartzen dute, hausturarik ez da izan; eta Marx gaztea egiazko Marx zientifiko bihurtu zen. Zientifikotasun honetan ikusten diot nik marxismoari lehen ahulezia, ahulezia ez-erik jarrera kontra-iraultzailea ere.

Hau da, Marxek argi eta garbi esan zigun: zuek, ni baino lehenagoko sozialistok, etikan finkatu duzue zuen iraultzaile-nahia. Nik, berriz, deskribatuko dizuet zein den gizartearen egiazko mugimendua; egiazko mugimendu honek nahitaez iraultzara garamatza. Eta hor azpimarratzen ditu, bai gizarte kapitalistaren kontradikzioak, bai proletalgoaren eginkizun berezia.

2. Nazioari buruz, guztiz ados nago biek esandakoarekin: honi buruz ez da interpretazio handirik, Marxek oso gutxi idatzi zuelako honi buruz. Baina bistan da nola Marxek eta bereziki Engels-ek onartzen zituzten lekuen lekuko injustiziak, nahiz eta jakin injustiziak zirela eta azpimarratu injustoa dela Indian gertatzen dena, injustoa Serviako laborariek egiten dena; baina, halere, komunismoa heda zedin munduan zehar, egin den bezala, edo-eta Errusian dagoen erreakzioari hesia jar diezaion, onartzen dugu horrelako injustiziak beharrezkoak direla.

Oso gauza gogorra da iraultzaile batentzat lekuan lekuko injustizia bat onartzea teoria orokor baten izenean. Zenbat eta orokorragoa teoria, orduan eta astakeria handiagoak egin daitezke orokortasunaren izenean, zeren gero eta injustizia gehiago onartuko bait da, ideologia bihurtuko deanean delako teoria. Nire ustez, marxismoak eta Marxek berak esan zue-nean, etika eta humanismoa bazterturik, egiazko jakinduria zientifiko batean finkatuko zuela iraultzaren praktika, okerbidetik sartu zen.

Bigarren gauza bat: ezin dezakegu Marx eta honen garaia bereiz. Marx XVIII. eta XIX. mendeetan Europan zehar hedatu zen ideologia optimista eurozentrista eta produkziozalearen seme zilegia da, besteak bezalaxe. Marxek onartu zuen, eskubide zuten nazio bakarrak, aurreratuko zirela, eta primitiboak mespretxagarriak zirela. Marxek onartu zuen, baita, teknikaren aurrerapenak eta hedapenak libertatera eramango gaituela.

Gaur ongi dakigu, alde batetik, katastrofe kosmiko ikaragarri bat ager daitekeela gure munduan produkzio-indarren hedapena dela medio; beste gauza bat ere badakigu: posible dela ez komunismoa, ez kapitalismoa izango ez den hirugarren gizarte-egitura bat agertzea, hau da, tekno-faxismoa. Tekno-faxismoa aipatzerakoan, aipatu nahi ditut bai ekialdean eta bai mendebaldean hedatzen ari diren gaurko sistema teknokratikoak, non estatuak zeharo kontrolatzen bait du gizartea eta non zibernetika edo zientzia atomikoaren edo gizarte-kontrolaren teknikak hedatuak bait dira halako puntutaraino non teknokratek benetan ederki kontrola bait ditzan.

kete pertsona normalak; kontrolatu, eta zanpatu ere, inongo prekauziorik eta konturik gabe. Bigarren ahulezia, nirekiko, hori da: zein puntutaraino zen Marx ideologia honen dependente eta, hori egia izatekotan, horretan sinestea zein puntutaraino ez den gaur, bizi garen egoeran, erreakzioaren jokua egitea.

3. Marxen marxismoa analizatu nahi badugu, marxismoak berak asma-tutako legea aplikatu behar diogu, praktikaren legea. Marxek berak, eta Leninek bereziki, egiaren erizpide nagusia praktika dela esan zuen, egiatan gertatzen dena. Eta zein da Marxen ondorioa gure gizartean?

Karlosek marxismo ortodoxoa eta besteak aipatu ditu; ni ados nago beste marxismoak ere badirela eta, egia esateko, gaurregun Marxekin erre-kontziliatzeko zerbait egotekotan, heterodoxo horien praktika litzateke, nirekiko; zeren marxismoaren izenean bada injustiziaren kontra borroka-tzeko prest den jende asko, eta jende honek gure errespetua merezi du.

Baina marxismoaren edo marxismo-leninismoaren praktika nagusia non kokatzen da? Batetik, ekialdeko estatuetan eta, bestetik, hegoaldeko sozialdemokrata eta eurokomunistetan. Eta, nire ustez, Marx osoa edo Marx gaztea salbatu nahian dabilzanak, piska bat gure oinarritzko kristau zintzoak bezala ari dira. Hau da, Jesukristo salbatu nahian, eliza kondena-tzen dute; baina elizak Jesukristo saldu egin duela esan behar dute behin eta berriz.

Egiazko marxistek zer dioten, ezin dezakegu esan. Nola jakin nor den egiazko marxista? Baina marxismoaren izenean egindako praktika osoa irakurtzen badugu begi-bistan dago, ekialdean finkatua dagoela estatua-ren domeinua langileen gainean; eta ez bakarrik politikoa, baizik ekono-mikoa ere, lanegietan ematen dena. Eta mendebaldean, hemen, estatua-ren, demokrazia burgesaren, indar produktiboaren, disziplinaren kultua ikusten dugu marxistengan: praktika hau, niretzat, kontrairaultzailea da.

Aipatutako kontradikzioen haria, marxismoa endekatzen duen harra, autoritarismoan aurki genezakeela uste dut. Marxek argi esan zuen prole-talgora dela historiaren egilea, faktore nagusia. Argi esan zuen, baita, prole-talgora berez dagoen egoeran ez dela gauza bere eginkizun historikoaren kontzientzia izateko; hori, alderdi batean organizatuz lortuko zukeela. Gero Kautsky, Lenin eta besteek emandako pausoa zein izan da? Alderdi iraultzaren interprete, zuzendari eta intelektual-kolektiboarekin identifi-katu, langile guztien kalterako.

Autoritarismo honek galerazi zion Marxi botere politikoaren kritika egitea: botere politiko botere ekonomikoaren ispilurunt gisa ikusiz, ez zuen ongi ulertu zein den burokraten, politikarien eginkizuna botere poli-tikoaren bidez gizarte osoa zapaltzeko.

Beharbada sobera negatiboa gertatu zait esandakoa. Lehen esandakora itzuliz, zaharrari eskertzen diot gizartea ezagutzeko bide zientifiko hori; baina, nire ustez, gaurregun iraultzaile izatekotan, ezin daiteke marxista izan.

P. Iztueta

Hiru hizlarion, azalpenek uste dut bide eman dutela elkarrizketa zabal-
tzeko gure artean. Oso puntu biziak ukitu dituzte: Karlos Santamariak
bere pentsamoldea agertu digu, Marxen baitan pertsonaren lekua zein den
azalduz; bide beretik, Jokinek Marx gazte/zahar bereizketa egin digu eta
Marx metodiko, zientifiko, *Kapitala*-ko horrek gizonaren egiazko aska-
pena bilatzen duela esan digu. Nazio-arazoaz, nire ustez, hiruen eritziak
nahiko ados datoz. Azken puntuaz, iraultzaz, bakoitzak berea ekarri du,
Euskal Herriko egoerari leku emanez.

Besteoi dagokigu orain aztertuz eta eztabaidatuz jarraitzea.

Jendartetik

Beltzari. Esan duena, orokorki, guztiz interesgarri iruditzen zait. Baina
azkenean esan duena, gaurregun marxista izatea eta iraultzaile izatea kon-
traesan bat dela, gehiegikeria bat iruditzen zait. Alde batetik, eten bat da-
goela esan duzu Marx gazte eta Marx helduaren artean... Nik uste dut,
Marx zientifikoa ez zela Marx heldua bakarrik; Marx gaztea ere zientifi-
koa da. Esate baterako, Marxek dio, kritika egitekotan, erlijioarekin hasi
behar dela, eta hor ikusten dugu jadanik kriterio zientifikoa Marx gaztea-
gan. Denbora hartan erlijioa zen nagusi, zapaltzaile eta lehenik kritikatu
beharrekoa, libre izateko, askatasuna izateko. (Gaurregun, nik uste, guz-
tiz aldatu da erlijioaren rola mundu honetan; zorionez, fededunentzat ere.
Ni ordukoaz ari naiz). Adibide honekin, beste asko dago, ikusten dugu
Marx gazteagan ere badagoela kriterio zientifikoa. Nire eritziz ez dago
etenik Marxengan. Baina zuk esaten duzu: nik onartuko nuke lehen Mar-
xen oinarri zientifikoa, hori gaur ere iraultzailea da; bigarren Marxekin
ados daudenak, ordea, ez dira inola ere iraultzaile. Laborategiko bereizke-
ta iruditzen zait.

Beltza

Ez nuen hori esan nahi, behintzat. Ez nuke hemen egiazko Marx zein
den erabaki nahi. Nik uste dut, bat bakarra izan zela. Haustura epistemo-
logikoaren teoria oso interesgarria iruditzen zait eta, uste dut, badela
haustura bat Marxen lanetan.

Zuk aipatu duzun erlijioaren kritika, Marxek batez ere Feuerbach-en-
gandik hartu zuen. Feuerbach-en teorian, Jainkoa gizonak sortutako gau-
za bat da, eta gizonak egindako abstrakzio humano hori, giza jitez eta ka-
rakteristikaz bete, ideala da; eta ideal honi Jainko izena eman dio gizo-
nak. Feuerbach-ek, gutxi-gorabehera, hori esaten zuen eta hor alienazio
bat gertatzen zela. Marx gazteak, hori onartuz, lanari aplikatu zion aliena-
zioa: gizonak lan egiten du, lan hori besteren eskuetan uzten du zeharo,
eta, orduan, bere lanaren obra eta bere lan propioa gauza arrotz agertzen
zaizkio, lan propioa kentzen diotelako eta lanaren eginkizuna merkantzia
huts bihurtzen delako, saltzen eta erosten den gauza bat. Orduan, gizona

alienatua gertatzen da lanaren eginkizunean eta praktikan, bere obra kontrajartzen zaiolako, giza egiturak direla eta.

Baina alienazioaren teoria, adibidez, *Kapitala* idazten hasten denetik ez da gehiago agertzen (nahiz eta gero ikerle batzuk merkantziaren fetixismoa alienazioarekin nolabait lotu). Engoitik, Marx ez da gehiago okupatuko gizon indibidualaren alienazioaz, gizarteak berak sortutako egoera zapaltzailean gizon simple ta zapaldu gehienak biltzen dituen klase langilea nola bizi den ikertuko du.

Zientifikotasunari egindako kritika... Marxek eta honen jarraitzaile askok, etikazko jarrera utziz, askoz iraultzaileagotzat daukate gizartearen egiazko deskribapen zientifikoa egitea eta honen arabera obratzea. Niretzat hori oso ahulezia handia da: zeren gauza bat da jazarpena, errebolta, eta beste bat balizko iraultza (iraultza bezala ulertzen badugu klaseen suntsiketa eta komunismoa). Baina iraultza balizko, hipotetiko baten izenean, ezin daiteke ez ahantz eta ez arbuia jazartzea; eta nazió-arazoaz emandakoarekin batera, beste mila adibide eman nitzakeen. Marxek eta marxistek arbiatu izan dituzte lekuan lekuko injustiziaren aurkako borrokak, berek markatutako lerro jakintsu, zientifiko eta iraultzailearekin bat etortzen ez zirenean; eta hori, ahulezia bat da eta jarrera kontrairaultzailea. Marx gaztea inbokatzen duten batzuek ere esaten dute hori: *Kapitala*-n egindakoa nahiko txarra dela eta gorputz zientifiko eta baliiodun bakarra, Marx gaztea dela. Baina marxista errespetagarri guztiek normalean Marx osoa onartzen dute, Marxek hemen edo han esandakoa gehiago maitatu arren. Praktikan fidatzen naiz ni, begizkoak hautatzeko. Eta, egia esan, bada jende guztiz sinpatikoa eta iraultzailea, nahiz eta marxista izan. Posible da gaurregun iraultzaile eta marxista izatea; baina, filosofikoki mintzatuz, eta horretan ari nintzen ni, ez da posible.

K. Santamaria

Eten epistemologikoa aipatu da... Jakina, Marx gazteak eta helduak ez zuten berdin-berdin pentsatzen normala denez; baina eten hori ez dago. Adibidez, *Kapitala* liburuan zortzi aldiz edo gehiagotan aipatzen du Marxek alienazioa: Marx gaztearen kontzeptua da hori: nola aipatzen du *Kapitala*-n? Edo erlea eta armiarmaren exenplua... Althusser-en eten epistemologikoa (hitza Bachelard-enganetik hartu zuen) gaur ez du mundu guztiak onartzen. Kontuz ibiltzea komeni da Marx gazte eta Marx helduaren arteko diferentzia horrekin. Beste aldetik, Marx zientifikoa aipatu da hemen: Marx zientifikoa al zen? Ez da batere argia: *sensu stricto*, ez zen zientifikoa, matematikalari bat den bezala. Zientzia haserretu bat da harena; ez neutrala, baizik borrokalaria. Eta ez da komeni bi gauzak nahastea, nik uste.

Beltzaren tesiaren parte batekin ados nago: badago, nire ustez, inkompatibilitateren bat marxista eta iraultzaile izatean. Eta, jakina, desbiderapenak sortzen dira. Zeinek du arrazoi, zeintzu dira egiazko marxista? Marxista ortodoxoak? Sobietarrak? Inork ez daki. Eta, bestalde, desbide-

rapenek ere badute beren arrazoia; horregatik agertu dira 68ko maiatza eta.

P. Iztueta

Galderaren bat sortu artean, Jokini galdetu nahi nioke honetaz zer pentsatzen duen.

J. Apalategi

Zer da zientifiko izatea? Karlosek esaten zuen, beharbada Marx ez zela zientifikoa, matematikoa den bezala; orduan nik galdetzen dut: Galileo bere garaian zientifikoa zen? Badakizue garaiko ortodoxiak, maioriak, nola tratatu zuen. Nik uste dut, zientzia matematikoa zela harena... Matematiketako zientziak eta giza jakintzetako zientziak, zientzi neurri ezberdinak dituzte. Matematikak berak mundu-ikuspegi bat dudan jartzen duenean edo aldatu izan duenean, Galileoren kasuan bezala, antizientzia bezala tratatu izan da; gero bakarrik onartu da zientifikoa izan zela, eta benetako zientifikoa. Giza jakintzen zientzia bat badagoela dudan jartzea ez dut inola ere onartzen. Marxen puntu batzu badaude giza jakintzetako zientzia direnak, aurrerabide bat direnak, beti iraungo dutenak, betirako oinarri funtsezkoak direnak. Ez dela zientzia bukatu-bukatua, osa litekeela eta osatu behar dela? Ados.

Hemen bereizi egin nahi dira marxismoa eta iraultza, esanez bezala, marxismoa ez dela gaur iraultzaile, iraultza beste zerbaite dela... Marxismoa oso zabala da, marxismoan praktika asko daude, eta praktika kontradiktorio asko, gainera. Exenplu bat, ikusteko marxismoa iraultzaile, eta muturreraino iraultzaile, izan daitekeela gaur ere: hor dugu Nikaraguako kasua edo El Salvadorrekoa: marxismoa inbokatzan dute beren iraultza egiteko; han behintzat iraultzaileak dira. Horrek ez du esan nahi, adibidez, Carrillo edo herri bateko alderdia edo errejimena iraultzaileak direnik. Ezin da esan «marxismoa bukatu da»; marxista iraultzaileak badaude. Eta hau kontu praktikoa da, ez teorikoa.

Jendartetik

Marxek esaten du, historiaren motorea, proletalgora dela. Lehengo mendean proletalgora hedatzen ari zen; nekazaritza gutxitzen; hirugarren sektoreak ez zeukan garrantzi handirik. Baina kapitalismoa garatu-ala, nekazaritza kapitalismoaren moldeetan sartu da; hirugarren sektorea garrantzi handiago hartuz doa, nahiko klase edo azpi-klase pribilegiatua da. Bestalde, industrian ere ez daude lehengo mendean zeuden baldintza berak: duela ehun urte 14 edo 16 ordu lan egiten zuten, gaur ez da hainbat ordu egiten, eta ez dago hain lan gogorrik; eta makinak ordezkatzan du gizona, eta produkzio-lanaren zati handi bat eginez. Non gelditzen da proletalgora? Nola ikusten duzue proletalgoaren kontzeptua gaurregun? Adibidez, badirudi lotura batzu egon daitezkeela langile- eta nazio-problemen artean.

J. Apalategi

Marxismoan proletalgoa da borrokaren motore den klasea. Klase-borroka da historiaren motorea. Biziki ondo ezarria da galdera: adibidez, gure herrian nazio-borroka bat badugu; eta, hori bezala, beste esenplu batzu ere eman litezke, eta ez bakarrik nazioei buruz. Nazio-arazoaren —konkretuan, guk hemen daukagunaren— eta proletalgoaren lotura... Klase bezala, proletalgoa gaurdaino klase inportantea da, nahiz eta, klaseen aldakuntza ikertzen badugu, ikusiko dugun, gero eta garrantzizkoagoak direla proletalgoaren hurbilean dauden beste klase batzu. Gero eta inportantzia handiagoa dute, adibidez, industriaturiko herrietako enplegatuen taldeak. Kontzeptu hori, ondo mugatu eta zehaztu gabe dago, eta zehazpen bat behar du, gauzak behar bezala ikusteko. Krisi asko, bai taktikaz eta bai estrategiaz, hortik datozela uste dut: kontzeptu klasikoa pisika bat desleketua gelditu delako, ez duelako behar bezala errepresentatzen.

Inkesta bat egin da egun hauetan Frantzian. Orain arte komunista izandako udaletxe batzuetan desleketuzte bat gertatu da. Komunismoaren gale-rra hori zergatik eman den jakin nahirik, inkesta batzu egin dituzte: proletalgoaren proportzioa, orain dela 15-20 urtetik hona, herri horietan komunistek irabazi zutenetik hona, zeharo aldatu da, eta komunistek ez dute bere hizkuntza eta bere praktika aldatzen jakin.

Nik ez dut uste arrazoi bakarra hori denik. Dena dela kontzeptu gero eta aldakorragoa da, gero eta hobeto zehaztu beharrekoa, gaur ez bait du aski errepresentatzen. Lehenago esan dut, klase-borroka dela historiaren motorea. Izan da eta bada gizarte batzutan; baina ez da bakarra. Nik horrela esaten dut. Marxismo ortodoxoak ez luke onartuko hau. Niretzat motoreak asko dira, iraultza egiten duten guztiak motoreak dira: iraultza egiten duten fenomeno sozial guztiak iraultzaileak dira, motoreak dira.

Nazio-arazoa sakona da, ez epifenomeno bat. Zergatik da motore kondizio batzuetan eta historiaren une batzuetan? Ez dago behar adina iker-tua. Ni behintzat nazioaren fenomenoarekin zeharo konbentziturik nago; eta uste dut, konprenditzen dela gure herrian gertatzen dena. Noski, nazio guztiek klaseak dituzte; klaseok borrokan ari dira eta paper ezberdinak eduki ditzakete, klase batzuk nazioari indar gehiago ematen diotelarik beste batzuk baino; eta, iraultzaren osotasunari buruz, klase batzuek zabalago eta entregatuago agertzen dira. Hori ere ikertzekoa litzateke gurean. Adibidez, zein klasek erabiltzen duen gaur nazio-arazoa, zeinek aurrera bultzatzen duen, ez bait dut uste denek berdin egiten dutenik. Ikusten da gauza konplikatu dela.

Beltza

Proletalgoari buruz, esan dut hasieran, ahulezia bat zela marxismoan horrelako teoria zientifiko edo sasi-zientifiko bat eraikitzea. Iraultza egiteko, proletalgoaren kontzeptua ez zait batere gustatzen: iraultzaile definitzeko, zapalduen kontzeptua erabili behar dugu batez ere; eta proletal-

goa zapaldua den neurrian, iraultzaile da, eta, zapaltzailea den neurrian, ez da iraultzailea. Proletalgoa ezin daitekeela inoiz zapaltzaile izan, filosofia merkea litzateke.

Lanaren nazioarteko banaketa kontuan hartzen badugu, hirugarren munduaren problemari begiraten badiogu, edo etorkinen problema Europa kapitalistan zehazki kontsideratzen badugu, posible da gure gizartean eta hirugarren munduan ateratako plusbalioaren banaketa bat egitea, langile batzuzentzat edo langile horien interesak errepresentatzen dituzten sindikato eta alderdientzat egokia den modu batez. Eta orduan, Marx, sobera zientifikoa izan nahiz, sobera arrunta gertatu zen: jende guztiak bihurtu behar zuen proletario; estatirik edo historiarik gabeko nazio guztiek nazio handiak bezalako bihurtu behar zuten; ingelesak, alemanak, errusoak hasieran, gero denak: dena uniformatu.

Nik nahiago dut zapalduen kontzeptua erabili, eta, zapalduen kontzeptuan, Marxek ezagutzen ez zuen aberastasun bat sartu, hau da: desberdintasunaren aberastasuna. Zapalduaren jitea ez bait da bakarrik lan-indarraren zapalkuntza; bada beste zergati asko, eta Euskal Herrian badugu horren esperientzia. Gu gauden lekuan, hain gutxi izanik, uniformitatearen teoriok benetan hiltzaileak dira guretzat.

Berriro nator harira: badira Nikaraguan marxista iraultzaileak (baita Euskal Herrian ere; ezagutzen ditut). Halere, zergatik dira iraultzaile, marxista direlako ala, kasu konkretu honetan, marxismoa inperialismoaren kontra erabil daitekeelako? Ene irudiko, bigarren arrazoiarengatik da.

K. Santamaria

Proletalgoaren problema, nik ez dut oso ondo ikusten. Adibidez, Marx berpiztuko balitz eta Euskal Herrira etorri, eta galdetuko bagenio non dagoen hemen proletalgoa, agian tutik esan gabe geldituko litzateke. Oso zaila da gizarte honetan proletalgoa non dagoen ikustea. Baina badago munduan beste proletalgo bat: adibidez, nazio atzeratuen proletalgoa, nazio atzeratuak. Horiek proletalgoa dira. Kontzeptuak oraindik balio du eta, adibidez, gure hizkuntza, proletarioa da; guztiz alienatuak gaude. Marxen proletario kontzeptua erabil daiteke; baina berak agian ez luke onartuko aplikazio hori. Proletalgo kontzeptuak oraindik balio duela uste dut. Baina haren lekua aldatu egin da eta beste gauzei aplikatu behar zaie.

Marx zientifikoa zen ala ez? Nik ez dut esan Marx ez zela zientifikoa: Marxen zientzia, beste mota bateko zientzia zela esan dut, ez zela zientzia klasikoa bezalakoa; eta, niretzat, Galileoren exenpluak ez du balio: Galileo matematiko eta zientifiko klasikoa zen; borrokalaria ere bai, baina hori beste problema da. Nik ez dut ukatuko Marxek kontzeptu zientifiko berri bat sartu duela: zientzia neutrala ez, baizik zientzia borrokalaria. Esan behar dut, halere, zientifikoek behintzat nahita esan behar dugu hori, Marxen zientzia beste mota bateko zientzia dela; balio du, dudarik gabe; materialismo historikoa kontzeptu zientifikoa da, baina ez beste zientzien modura.

Jendartetik

(*Ez da ulertzen mintzo denak esana*)

Beltza

Karlosek aipatutako materialismo historikoa baliagarria dela pentsatzen dut, eta, nahiz eta beste kontzeptuak erabili, hala nola zapalduen kontzeptua, nazio moderno guztiak klasetan banatuak daude eta klase-interesak kontrajarriak daude; oso beharrezkoa eta mesedegarria da indar produktiboaren garapenaren arabera ikertzea non gauden eta klase-interes kontrajarrien arabera konprenitzea zein diren alderdi edo taldeen jarrera politikoak. Sakondu edo aberastu edo osa daitekeen arren, materialismo historikoa oso beharrezkoa da; ez dut berdin pentsatzen materialismo dialektikoari buruz.

Ideologia hitzarekin ere kontuz ibili behar da. Marxek bi ideologi mota bereizten zituen: alde batetik, klase zapaltzaileen interesak defendatzen dituen mundu-ikuspegi faltsu bat eta, bestetik, textu batzuetan behintzat, mundu-ikuspegi orokor bat, besterik gabe, edukin aseptiko batekin. Bigarren zentzu honetan onartzen badugu ideologia, teoria edo filosofia, nik uste dut utopikoengana (batez ere Fourier eta bakuninismora) itzultzea beharrezkoa dela. Bakuninek asko preziatzen zuen Marx zientifiko gisa; materialismo historikoaren teoria onartzen du; proletalgoari buruz Marxek egindako analisiak generalean onartzen ditu. Guzti hau onartuz, bi aportazio oso inportante egiten ditu: lehena, zapalduak direla iraultzaren protagonistak nonnahi eta noiznahi; eta bigarrena, giza eta herri-eskubide naturaletan sinesten duela. Marxek ez du horrela pentsatzen (aipatu dugu nazioei buruz zuen jarrera). Bakuninen ustez, herri bakoitzak eta pertsona bakoitzak libre izateko eskubide osoa du, eta eskubide hori errespetatu behar da nonnahi eta noiznahi.

Marxismoak ekarritako praktikak ikertzea beharrezkoa da iraultzaileentzat eta praktika hauetan bilatzea eta aurkitzea autoritarismoaren eta ideologismoaren eragina zein izan den, horrelako zepoetan ez erortzeko. Eta nik desiratzen diet Nikaraguakoei, antiimperalismo garbia mantendu eta zapalduen aldeko borrokan jarrai dezatela, praktika errealistan edo esatuaren diktaduran eror ez daitezen.

P. Iztueta

Hemen esan da Marxek taktikaz bakarrik onartu zuela nazio-arazoa Marxek, edozein Marxek, gazteak nahiz zaharrak, aztertu zuen bezala aztertuz gizartea, hark erabili zuen metodoa kontuan hartuz, posible al da nazio-arazoa konpontzea, bai al du irtenbide logikorik?

Beltza

Oso erantzun laburra da nirea: guretzat, hemen espainolizatu eta han frantsestu. Hori da Marxen erantzuna.

J. Apalategi

Oso pikararo da galdera. Gauza bat da Marxek egin zuen aukera, eta esan dugu zer den. Eta uste dut hori dela egia bakarra, Marx horrela irakurri behar dela; gainera, hemen denok kointziditzen dugu. Gero, marxismoa gauza asko da: esan izan da metodo bat dela eta besterik ez; metodo eta teoria gidatzaile bat dela iraultza egiteko (eta badira hamarnaka herri, teoria horrek gidaturik boterera heldu direnak; gero zer egin duten botere horrekin? hori al zen marxismoa? beste galdera bat da); hirugarren, marxismoa mundu-ikuspegi berri bat ere badela; Marx ikertzaile hutsa dela, ikerketa bezala hartu behar dela eta ikerketa bati dagozkion neurriez neurtu behar dela, etab.

Honekin zera esan nahi dut: Marx eta marxismoa biziz edo marxismoa errebindikatuz, badirela nazio-arazoa konprenitzen dutenak. Hor dugu Otto Bauer. Honek argi eta garbi esaten zuen: herrien askatasuna, batasuna eta autodeterminazioa defendatu behar ditugu; herri eta nazio zapalduenak, ez estatu-nazioenak; eta nazio horietan oinarrituriko internazionalismoa egin behar dugu. Haren eta gure konprentzioak ez dut uste berdinak direnik; baina marxismoaren barru-barrutik mintzo da Otto Bauer (2. internazionallean zebilen).

Bazen marxismoa horrela konprenitzen zuenik, sintesia egiten zuenik nazio-arazoaren eta marxismoaren artean. Orduan, printzipioz uka al liteke sintesi hori? Ez dut uste; hori gauza asko ukatzea litzateke.

Jendartetik

Gaurregun, gure artean, abertzale artean, nazio-arazo honetaz zein inportantzia ikusten duzue ematen zaiola klase-borrokari? Zenbateraino, iraultzaileen artean, lotu da nazio-arazoa klase-borrokarekin?

K. Santamaria

Jokinek esan du, eta arrazoiz, klase-borroka ez dela motore bakarra. Hemen eta gaur, nik bi motore ikusten ditut: klase-borroka eta nazio-borroka. Zein da bietan inportanteena? Batzuentzat klase-borroka da lehenengoa eta besteentzat nazio-borroka; problema horrek ez du soluziorik, aterabiderik, eta bakoitzak ikusiko du. Marxek ikusi ez zuena horixe da: klase-borroka ez dela motore bakarra, badirela besteak eta horietako bat, dudarik gabe, nazio-borroka da. Batzuek ez dute oraindik ikusi: hemengo jende asko, sozialista asko, ez da nazio-borrokaren inportantzia oraindik konturatu.

Beltza

Nere buruari askotan galdetzen diot, historiak motorerik ote duen, aurrrera goazen, itzulipurdika gabiltzan, gero eta sakonago murgiltzen... Kontzeptu hori baztertzea hobe dela uste dut, azken finean ideologia teologiko, optimista eta zapaltzailea bait da.

Guri dagokigunez, zergatik batzuek hainbesteko inportantzia ematen diogun nazio-borrokari eta besteek ez? Nik uste dut, beste kontzeptu, beste egoera bat bilatu beharko genukeela. Gero eta argiago ikusten dut leinuaren, tribuaren kontzeptua, Euskal Herrian behintzat. Leinu bat osatzen dugula, familia handi bat; denok gara baten lehengusu edo bestearen lagun. Azkenean, gauza guztiak leinuaren bizi eta hedapenaren funtzioan interpretatzen ditugu. Gure artean, batzuk marxista-leninista dira, beste batzuk anarkista, beste batzuk kristau; baina ez dugu inoiz ukatuko nazioa, ez dugu inoiz onartuko nazioa ukatuko duen teoriarik. Nondik datorkigun horrelako oinarritzko jarrera? ez klase-egoeratik, nahiz eta klase-egoerak baldintzatu, baizik familiatik, ingurunetik eta, kontzeptu zabal bat erabiltzeko, leinutik.

Gero eta tribu-zalegoa naiz, honelako gauzetan. Txikia ederra da: adio mundu osoa explikatzen duten, munduaren martxa eta historia eta motorea explikatzen dituzten teoriari! Gure egiazko egoera, gure problemak konpondu behar ditugu. Ikuspegi orokorra galdu gabe, baina inoiz pentsatu gabe ikuspegi orokor batean sartuz konponduko ditugula gure problemak.

P. Iztueta

Piska bat harritu egin naiz, nazio-arazoa, langileria eta bien arteko lotura/ez-lotura aipatzerakoan, hiruotako inork ez aipatzen beharbada nazio-arazoak eduki lezakeen eta nire ustez garbiki duen erlazio zuzena hizkuntzarekin. Pentsatzen dut, nahiko grafikoa dela, nahiko begibistakoa dela, non euskara bizi, han bereziki bizi dela nazio-arazoa; eta, nolabait ere, muga bat ezartzen duela langileriaren eta besteen artean, ez erabatekoa (asko dira motoreak, konforme); baina uste dut nahiko marka berezia jartzen duela hizkuntzak nazio-arazoaren bidean.

J. Apalategi

Hitz bat esan nahi dut ezker abertzalearen eta klase-borrokaren arteko loturaz. Ezkerrak, tradizioz (XIX. mendean eta XX.aren hastapenetan, mundu osoan eta gure herrian ere), bereizi izan ditu nazionalismoa eta sozialismoa edo internazionalismoa edo komunismoa edo -ismo guztiak; bereizi eta puskatu. Ikusi dugu Marxek nola esaten zuen nazionalismoa kapitalismoaren maila bateko ideologia formalak zela; bide beretik ibili da ezker osoa, ideia horrekin nahiko ados. Euskal Herrian ere esan izan da, nazionalistak burgesak direla, nazionalismoa burgesen gauza dela, eta euskal nazioa defendatzen zuten guztiak burgesen zakura botatzen zituzten.

Gure belaunaldiak Euskal Herriari zerbait ekarri baldin badio, puntu hau ondo garbitzea ekarri dio, praktikan garbitzea: euskal nazioaren defentsan argi eta garbi egonez eta independentziaraino defendatuz dihardugunak eta klase-borroka bere azken funtseraino defendatzen dugunak asko bait gara. Gure belaunaldi honek, orain dela 25 edo 30 urte hasi zuen ibilbide horretan, ekarri duen aportazio handi bat da hau, eta mundu guz-

tian aportazio bezala ikusten da; eskema bat hautsi dugu batasun hori egitean. Nahiz nazio zapaldu bat izan eta nazioaren defentsan egon, klaseak daude nazio honetan. Eta badira klase zapalduenaren alde ikurriña jasorik eta hori zuzenduz nazio-burruka daramatenak.

Honekin hautsi ditugu orain arteko eskema guztiak, nahiz eta oraindik batzuk lehenagoko eskematara bildu nahirik ibili, bitan zatitu nahirik: progresistak erdirazaleak dira, Espainia- edo Frantzia-zaleak, eta besteak burges txiki, sasi-iraultzaile, gezurti, nahastaile. Gaur Euskadin euskal nazioa defendatzen ez duena, langileriaren mugimenduaren izenean arituz ere, antiiraultzailea da. Eta hau garbi dago ikusi nahi duenarentzat. Kanpotik behintzat geroz eta jende gehiago ari da ikusten.

Jendartetik

Euskal Herria nahiko alienatua dagoela iruditzen zait (burgesia, kontsumo-gizartea etab.). Zein etapatan gaude mementu honetan iraultzari dagokionean?

Beltza

Nik uste dut nahiko izorratuak gaudela, egia esateko. Baina edozein egoeratan bi alderdi daude: barne-kontradikzioak eta kanpotik inposatzen dizkiguten neurriak. Ados nago Jokinekin, dienean gure belaunaldiak lotura handia egin zuela nazio-borrokaren eta langile-iraultzaren artean. Eta horren ondorioz, bereziki Espainiako demokrata, sozialista edo iraultzaile gehienek onartzen ziguten, Franco hil aurretik, autodeterminatzeko eskubidea eta baita langile-iraultzaren barnean euskaldunen borroka nazionalak zuen garrantzia; noski, halabeharrez, beste erremediorik ez zutelako eta argia zelako onartzen ziguten.

Demokrazia burgesa sartu denetik, gauzak arrunt aldatu dira. Eta, politika errealistaren izenean sozialismo baketsua ekartzeko bidean, Espainiako sozialista eta komunista gehienek ukatzen digute, ez bakarrik autodeterminatzeko eskubidea, baita funtsezko autonomia bat izateko eskubidea ere. Zentzu honetan, kanpoko etsaigoa indartu egin zaigu eta honek nahiko izorratzen gaitu.

Barne-aldetik, ikertzekoa litzateke zergatik orain dela 10 urte Euskal Herrian hedatu zen langile-mugimendu asanblearioa eta kontsumo-gizartearekin eta ohitura burgesekin hausteko mugimendu askakor hura desagertu diren, edo, behintzat, oso zapalduak dauden. Hor bertan badira barne-kontradikzioak, eta ikusi egin beharko da Euskal Herrian alderdiek eta sindikatoek izan zuten borroka zuzentzeko politikak zein neurritako garrantzia izan duen horrelako borrokak zanpatzeko. Laburtuz: uste dut atzerapenaren garaian gaudela, atzerapen handi batean iraultzarako, eta honek bere ondorioak ekarriko dituela.

(Transkribatzailea: J. A. Aduriz)